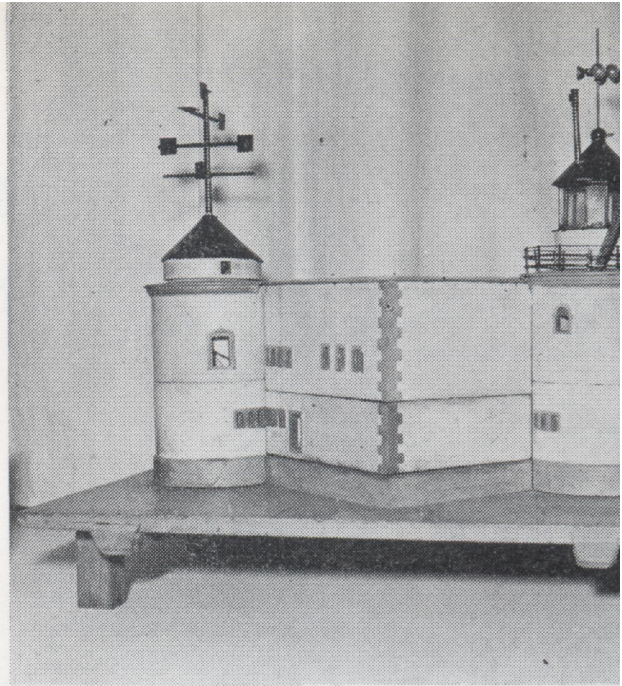

Optisk telegraf-modell 1790

Vid örlogsvarvets kansligata finnes på förrådsbyggnaden omedelbart väster om gamla Modell- och mönstersalen ett trä-torn utfört i nyklassisk stil, vars ursprungliga uppgift torde vara förborgad för de flesta av varvets besökare och kanske även varvets personal. Det torde därför vara befogat att ge en kortfattad presentation av tornet och dess historia.

Tornet, som tidigast finnes avbildat på teckningar och målningar av varvet från 1800-talets början, uppfördes 1809 och var då avsett att tjäna som operationsplats för den telegrafist, som betjänade den samma år i Karlskrona upprättade optiska telegrafen. Denna typ av telegraf var ursprungligen en fransk uppfinning från 1790-talets början. Som inventör står Claude Chappe och den

Utklippans fyr med den optiska telegrafen t v. Modell från 1836 i Marinmuseum.

märkliga nyheten finnes ingående beskriven i Alexander Dumas' roman Greven av Monte Christo med dess skildringar från Napoleon-krigen. Därav

Örlogsvarvets optiska telegraftorn på byggnaden väster om Modell- och mönstersalen. Akvarellerad teckning från 1800-talets förra hälft.

Karta visande de i början av 1850-talet längs ostkusten planerade optiska telegrafstationerna, vilka skulle ligga med maximalt en mils mellanrum.

framgår att signalstationerna bestod av små stationshus eller på hustak placerade torn med fri sikt i två telegraferingsriktningar. På taket fanns en hög signalmast med rörliga luckor, vilka manövrerades från husets inre medelst ett tangentbord, s. k. regering. Genom att ställa luckorna i olika ställningar bildades sifferkombinationer, som kunde avläsas av närmaste, inom optiskt avstånd placerade signalstation och därefter vidarebefordras via övriga på motsvarande sätt placerade telegrafstationer till slutstationen, där de tolkades medelst kodbok.

I Sverige introducerades och förbättrades den optiska telegrafen år 1794 av den legendariske friherren och en av de aderton, Abraham Niclas Edelcrantz. Denne, som är mest känd såsom den man, vilken till Sverige inkallade Samuel Owen och därmed bidrog till att Sverige näst England blev det första land i Europa, där ångbåten introducerades,

fick snabbt sin telegrafuppfinning antagen. Redan 1795 upprättades sålunda den första optiska telegrafstationen i Stockholm, vilken var placerad i Katarina kyrktorn. Den stod i optisk förbindelse med de samtidigt upprättade stationerna på Karlsbergs, Vaxholms och Fredriksborgs fästningar. Linjen, som tillkom för att främst skydda huvudstaden mot överraskande fientliga flottanfall österifrån, utbyggdes senare med en förlängning över Grisslehamn till Åland.

Idén med den optiska telegrafen lanserades, som redan ovan nämnts, på motsvarande sätt i Karlskrona år 1809. Avsikten var självfallet att man främst under krigstid skulle kunna förvarna om fientliga flotteskadrar, som närmande sig örlogsbasen. Optiska signalstationer, vilka ersatte tidigare bruklig flaggsignalering från signalmaster, var därför avsedda att upprättas förutom på örlogsvarvet jämväl på Kungsholms fort och Drottningsskär, ehuru den senare stationen aldrig kom till utförande. 1836 utökades linjen med två nya stationer på V. Hästholmen respektive Utklippans fyrstation (en modell av denna finnes utställd i Marinmuseum).

Man hade något årtionde senare även planer på att förlänga linjen från Karlskrona längs ostkusten till Stockholm respektive Malmö. Planerna fick emellertid förfalla, då den elektriska telegrafen (Telegrafverket grundades 1853) vid denna tid börjat introduceras. Tornet på örlogsvarvets förrådsbyggnad minner dock alltjämt om en viktig milstolpe i telegrafikonstens historia.

Olle Cederlöf

(Källor: J. O. Ehrnberg; Från optisk telegraf till fingerskiva.

E. Malmgren; Telemuseum, en vägledning.

Ångfartygsbefälhavaresällskapet, Stockholm ångbåtssjöfart 1857—1932)